

Verkiezings- programma

D66 Gelderland

Laat iedereen vrij,
Maar niemand vallen

Verkiezingsprogramma 2023 - 2027

Inhoudsopgave

Voorwoord.....	3
Samenvatting	5
Ruimtelijke opgaven	6
Natuur, landschap en water	7
Landbouw	9
Energietransitie	10
Wonen	12
Sociaal economische opgaven.....	13
Economie	14
Onderwijs - Arbeidsmarkt	15
Mobiliteit	16
Cultuur, Erfgoed en Sport	17
Bestuurlijke en financiële opgaven.....	18
Algemeen bestuur	19
Financiën	20

Voorwoord

“Als geboren en getogen Gelderlander voel ik me hier thuis. Mijn droom is een gezond en duurzaam Gelderland waar iedereen zich thuis voelt. Waar je fijn woont, werkt en leert. Een plek waar we met elkaar staan voor een toekomstbestendig Gelderland.”

Met de stikstofcrisis, de klimaatcrisis en de wooncrisis op ons bord staan we voor enorm grote uitdagingen. Meer dan ooit realiseer ik mij dat op onze handen zitten geen optie is. Om Gelderland gezond en duurzaam te krijgen, moeten we duidelijke keuzes maken. Daar vraagt de samenleving om, de politiek moet een duidelijke en eerlijke koers varen. Als D66 staan we vaak op het inhoudelijke snijvlak van wat wel en niet comfortabel is. We bekijken de verschillende crises in hun groter geheel. Wij durven de moeilijke keuzes te maken voor de betere oplossingen. Dat zal soms schuren en doet soms pijn, of dat nu over natuur, klimaat, droogte of wonen gaat. De gemene deler is een gezonde leefomgeving in Gelderland. Daarvoor ga ik aan de slag, want onze mooie provincie zou ook de gezondste provincie moeten zijn.

Als lijsttrekker kijk ik er naar uit om met dit verkiezingsprogramma in de hand de campagne in te gaan. Ik heb er vertrouwen in dat wij met dit programma de grote uitdagingen van de komende vier jaar gaan aanpakken. Met speciale dank aan Marije Arah, Fleur van der Schalk, Rutger Jansen en Jasper Verstand voor hun werk aan de inhoud van dit programma en aan Pieter van Megen als eindredacteur.

Stan Hellegers
Lijsttrekker

“Wij durven de
moeilijke keuzes te
maken voor de
betere
oplossingen.”

Samenvatting

D66 staat voor een inclusieve en diverse samenleving. Waar iedereen zichzelf kan en mag zijn en waar het wegzetten van mensen op basis van geloof, geaardheid, afkomst of anderszins geen plaats heeft. Dit moet niet alleen doorklinken in alles wat de provincie doet maar ook in debatten in de Statenzaal.

Gelderland staat de komende jaren voor een groot aantal uitdagingen. Klimaatverandering, krapte op de arbeidsmarkt en een groot woningtekort zijn niet eens de enige. Gelukkig is de provincie goed op weg. Ondernemers en overheid werken aan een economie die circulair en duurzaam is. Klimaatverandering staat steeds hoger op de politieke agenda, de uitdagingen op de arbeidsmarkt worden opgepakt en er zijn plannen voor grote aantallen nieuwe woningen. Maar er moet meer gebeuren en wat D66 betreft mag het op een aantal onderdelen ook sneller. Dat vraagt soms om scherpe keuzes. D66 maakt die.

D66 wil dat er in 2030 tienduizenden nieuwe woningen staan in Gelderland. Deze nieuwe woningen moeten zoveel mogelijk komen binnen de bebouwde kom: wij kiezen dus inbreiding vóór uitbreiding. Wijken moeten toekomstgericht zijn met voldoende groen, goede fietsvoorzieningen, genoeg laadpalen, OV-voorzieningen en moeten vooral duurzame en klimaatneutrale woningen bevatten.

Gelderland is rijk aan uitgestrekte natuur, toegankelijk ommeland en beeldbepalende parken. Natuur en groen zijn nodig om klimaatverandering op te vangen en hittestress tegen te gaan. Bovendien zijn natuur en groen prettige verblijfsplekken. De natuur staat onder zware druk door klimaatverandering, intensief ruimtegebruik, toename van verkeer en recreatie en intensieve landbouw. Voor D66 staat het herstel van de biodiversiteit voorop, inclusief een duurzaam herstel van het water- en bodemsysteem. Landbouw en veehouderij staan al heel lang op gespannen voet met natuur, milieu, klimaat, gezondheid en dierenwelzijn. Te lang heeft de overheid niet ingegrepen. De komende jaren moeten we een grote inhaalslag maken om de sector weer gezond te krijgen. Voor de toekomst van de aarde, voor mens en dier en niet in de laatste plaats voor de agrariërs zelf. D66 wil dat we in 2030 60% minder CO₂ uitstoten ten opzichte van 1990 en in 2050 klimaatneutraal zijn. De komende vier jaar zijn cruciaal om deze doelen te halen en tegelijkertijd de kosten voor onze inwoners aanvaardbaar te houden. We houden vast aan de aangescherpte landelijke en Europese doelstellingen voor een klimaatneutrale, fossielvrije en circulaire samenleving.

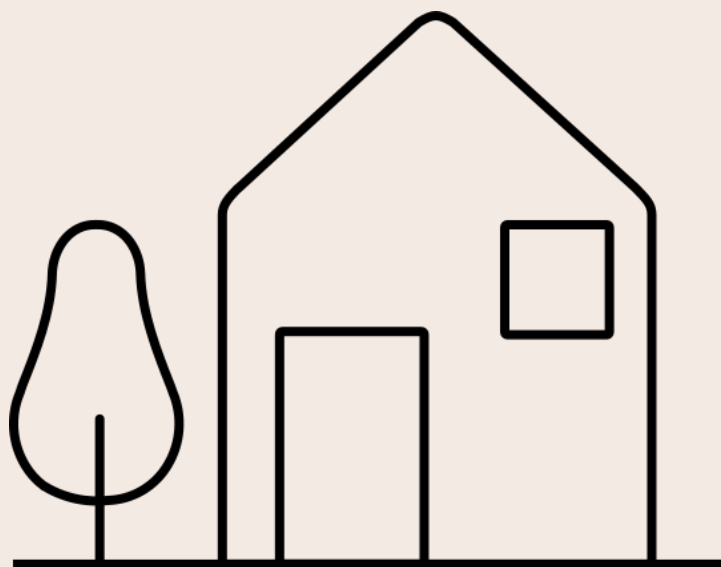
D66 geeft de fiets en het openbaar vervoer prioriteit. Het OV en de fiets moeten een zo aantrekkelijk mogelijk alternatief voor de auto zijn. We maken daarom gebruik van hubs en breiden het huidige netwerk van snelfietspaden verder uit.

Cultuur biedt mensen de kans om zich uit te drukken en te ontwikkelen. D66 wil daarom dat cultuur voor iedereen toegankelijk is: iedereen moet mee kunnen doen. Juist de cultuursector heeft het zwaar te verduren gehad de afgelopen jaren. D66 staat voor een sterke culturele infrastructuur. Daarom blijven wij ons inzetten voor het ondersteunen van makers, (top)instellingen en het in stand houden van een fijnmazig cultuurnetwerk.

De politiek en het bestuur staan onder druk in Nederland. Zo is het vertrouwen in de politiek afgenomen, wordt onze rechtstaat door populistische partijen ter discussie gesteld en lijkt het bestuur steeds minder in staat grote problemen op te lossen. Daar komt bij dat de betrokkenheid bij de provinciale politiek altijd al lager is dan bij andere bestuurslagen. D66 blijft werken aan een sterk bestuur en daadkrachtige politiek waarin het vertrouwen groot is.

De keuzes die op ons afkomen vragen vaak om (extra) investeringen. D66 wil dat Gelderland haar geld actief en gericht inzet. In de afgelopen vijftien jaar heeft de provincie weinig scherpe keuzes hoeven maken vanwege het grote zogenoemde stamkapitaal, verkregen door de verkoop van NUON, en de jaarlijkse renteopbrengsten uit dat kapitaal. De lage rente en de hoge inflatie vragen dat we anders naar onze financiën kijken. Alleen door de blik vooruit te richten, zorgen we dat we klaar zijn voor de uitdagingen van nu en die van de toekomst.

Ruimtelijke opgaven

Natuur, landschap en water

Gelderland is enorm rijk aan uitgestrekte natuur, toegankelijk ommeland en beeldbepalende parken. Natuur en groen zijn nodig om klimaatverandering op te vangen en hittestress tegen te gaan. Bovendien zijn ze prettige verblijfsplekken. De natuur staat onder zware druk door klimaatverandering, intensief ruimtegebruik, toename van verkeer en recreatie en intensieve landbouw. Voor D66 staat het herstel van de biodiversiteit voorop, inclusief een duurzaam herstel van het water- en bodemsysteem.

Herstel van biodiversiteit en water- en bodemsystemen moet voorop staan

- Stikstof verarmt onze natuur. De bodem verzuurt, bomen worden ziek en dieren sterven uit. We hebben de natuur nodig voor onze gezondheid en tegen klimaatverandering. Het behalen van de stikstofreductiedoelen op plekken waar de natuur kwetsbaar is, staat niet ter discussie. Het herstellen en versterken van de omliggende natuur, de ecologische verbindingen en de verwervingsgebieden is net zo belangrijk. Sterker nog, we gaan de doelen niet behalen als natuur, water en bodem niet provincie breed gezond zijn. Als voor het natuurherstel extra middelen nodig zijn, maken we die vrij.
- D66 wil er alles aan doen om in 2025 het Gelders Natuurnetwerk (GNN) als onderdeel van het grotere Natuurnetwerk Nederland (NNN) en de Groene Ontwikkelingszone (GO) te voltooien. Ook zet de provincie zich wat D66 betreft actief in voor de realisatie van ecologische, natuurlijke verbindingen tussen de Veluwe en de provincies Utrecht, Overijssel en Flevoland maar ook over de grens met Duitsland. Om barrières zoals (snel)wegen te overbruggen leggen we technische voorzieningen aan, zoals een ecodeuct bij Terschuur over de A1.
- De vele vrijwilligers die zich inzetten voor het beheer van natuur en landschap zijn onmisbaar. D66 wil de organisaties en netwerken die hen ondersteunen in stand houden. Ook particuliere eigenaren en natuur- en landschapsorganisaties waarderen en ondersteunen we met meerjarige vergoedingen.
- Het Actieplan Akker- en Weidevogels zetten we onverminderd voort. Daarnaast zetten we in op natuurvriendelijk beheer van dijken, bermen, oevers, heggen, hagen en houtwallen. Agrariërs kunnen een belangrijke rol vervullen in het verzorgen van natuur- en waterbeheer. Dit geeft hen een verdienmodel en maakt hen, meer dan nu, hoeders van het landschap.
- De provincie heeft de wettelijke taak om samen met de waterschappen de waterkwaliteit, -kwantiteit en -veiligheid te waarborgen. Een uitdagende taak nu de gevolgen van klimaatverandering steeds zichtbaarder worden en de uitersten in hoge en lage waterstanden van onze rivieren, meren, sloten en beken steeds extremer worden. Samenwerking met de waterschappen staat voorop en de provincie pakt een regierol waar nodig, bijvoorbeeld in het Renkums Beekdal en op de Veluwe.
- D66 wil een aanvalsplan droogtebestrijding met maatregelen voor slingerende beken en natuurlijke oevers, het vasthouden en bergen van water en verhoging van de grondwaterstand.
- D66 wil de kwaliteit van ons oppervlakte- en grondwater fors verbeteren en gericht beleid om de doelen uit de Kaderrichtlijn Water te realiseren. Denk aan het beperken van het gebruik van bestrijdingsmiddelen en het verminderen van de emissies van zware metalen en andere schadelijke stoffen. Het aantal mogelijk schadelijke stoffen groeit, dus beter meten is noodzakelijk. Ook hiervoor geldt: samenwerking met de waterschappen en provinciale regie waar nodig.
- D66 zet in op het verminderen van het drinkwatergebruik en op onderzoek naar alternatieven voor grondwaterwinning.
- De provincie neemt de aanbeveling van de Wereldgezondheidsorganisatie van 2021 over luchtkwaliteit over. In de omgevingsverordening nemen we regels op, zodat we in 2025 aan de richtlijnen voldoen.

Ook worden instructieregels opgenomen in de verordening, zodat gemeenten hier invulling aan moeten geven in hun omgevingsplan.

- D66 wil een concrete aanpak tegen zwerfafval langs de rivieroever, inclusief ondersteuning van initiatieven zoals Schone Rivieren en Maas in de wet.

Landbouw

Landbouw en veehouderij staan al heel lang op gespannen voet met natuur, milieu, klimaat, gezondheid en dierenwelzijn. Te lang heeft de overheid niet ingegrepen. De komende jaren moeten we een grote inhaalslag maken om de sector weer gezond te krijgen. Voor de toekomst van de aarde, voor mens en dier en niet in de laatste plaats voor de agrariërs zelf.

Voor D66 heeft de landbouwtransitie topprioriteit

- D66 wil dat de stikstofplannen van het kabinet worden uitgevoerd. Daarmee beschermen we de natuur en trekken we vastgelopen woningbouwprojecten uit het slop. We bieden de sector een duurzaam perspectief en blijven in gesprek met agrariërs om tot duurzame oplossingen te komen. De overgang naar een natuurinclusieve kringlooplandbouw is voor ons topprioriteit.
- De Gelderse landbouwsector houdt meer dieren dan het huidige systeem aan kan. Krimp van de veestapel is voor D66 onvermijdelijk, maar geen doel op zich. Het toekomstperspectief van de veehouderij verschilt van bedrijf tot bedrijf en van regio tot regio. D66 wil dat de provincie haar stevige rol in de lopende gebiedsprocessen blijft innemen. De kennis van Wageningen Universiteit en de Regio Foodvalley willen we maximaal benutten.
- Veel agrariërs in Gelderland hebben de stap naar een natuurvriendelijke manier van ondernemen gezet. D66 wil deze beweging ondersteunen en versnellen. We stellen middelen beschikbaar om projecten en activiteiten te ondersteunen en we helpen agrariërs om hun bedrijfsvoering te veranderen.
- D66 wil het Platform Natuurinclusieve landbouw blijven ondersteunen om kennis – bijvoorbeeld over alternatieve gewasbescherming – te versterken en oplossingen te delen.
- D66 zet in op een blijvende regeling voor agrarisch natuur- en waterbeheer. Zo'n regeling is goed voor de biodiversiteit op het platteland en geeft deelnemende boeren een extra verdienmodel.
- We stellen ruimtelijke kaders op voor een betere balans tussen economie en ecologie in het landelijk gebied. D66 geeft binnen die kaders ruimte aan verbreding van bedrijfsactiviteiten als die verbreding bijdraagt aan een duurzaam toekomstperspectief.
- Natuurinclusieve kringlooplandbouw vereist meer grond per bedrijf. D66 wil dat de provincie onderzoekt welke rol zij kan nemen om grond beschikbaar te stellen of te financieren. Dit kan bijvoorbeeld via het concept 'landschapsgrond'.
- D66 wil dat de provincie de eiwittransitie verder uitbouwt en versnelt. In de toekomst moet een groot deel van onze dierlijke eiwitten worden vervangen door plantaardige eiwitten. Door voorop te lopen in deze transitie zet Gelderland niet alleen stappen op het gebied van duurzaamheid, maar ontstaan ook nieuwe kansen voor de economie en voor innovatie.

Energietransitie

D66 wil dat we in 2030 60% minder CO₂ dan in 1990 en wil dat we in 2050 klimaatneutraal zijn. De komende vier jaar zijn cruciaal om deze doelen te halen en tegelijkertijd de kosten voor onze inwoners aanvaardbaar te houden. We houden vast aan de aangescherpte landelijke en Europese doelstellingen voor een klimaatneutrale, fossielvrije en circulaire samenleving.

De provincie moet op energie blijven doorpakken

- Energiebesparing is een niet te missen onderdeel van de energietransitie en draagt bij aan het verlagen van de energierekening en het bestrijden van energiearmoede. De doelstellingen voor energiebesparing liggen nog ver buiten bereik. Daarom wil D66 een dekkend netwerk van energieloketten, die inwoners en woningbouwcoöperaties ondersteunen om hun huizen te verduurzamen. Deze loketten zijn er ook om bedrijven en ondernemers te helpen met de aangescherpte energiebesparingsplicht. De Provincie monitort of bedrijven hieraan voldoen.
- De groei van duurzame energie, het toenemende elektrisch vervoer en de komst van meer aardgasvrije woningen betekenen dat de energie-infrastructuur fors uitgebreid moet worden. D66 wil dat de provincie, in samenwerking met de netbeheerders, een kader opstelt voor het energiesysteem van de toekomst. De schaarste op het net kan en mag geen belemmering zijn voor versnelling van de energietransitie en het behalen van de klimaatdoelen.
- D66 staat voor een zorgvuldige ruimtelijke inpassing van zon- en windenergie. Ons uitgangspunt is dat zon- en windenergie zoveel mogelijk worden gecombineerd. D66 ziet het realiseren van decentrale netten en batterijopslag op plekken waar grootschalige energievraag en -aanbod bij elkaar komen als kansrijk alternatief voor het verzwaren van het bestaande net. Wij vinden dat de provincie deze *smart hubs* met de netbeheerder en andere belanghebbenden moet blijven verkennen.
- De provincie en de zes Gelderse regio's die een Regionale Energiestrategie (RES) opstelden, hebben in de RES 1.0 hun handtekening gezet onder een bijdrage aan de landelijke doelstelling voor duurzame opwek van energie in 2030. D66 wil dat in de RES 2.0 de concrete plannen worden verankerd in ruimtelijk beleid. De provincie helpt de regio's om dit mogelijk te maken en pakt een actieve rol waar nodig. Uiteraard wordt de omgeving actief betrokken bij de lokale projecten. D66 ziet een centrale rol voor energiecoöperaties. Een laagdrempelige provinciale subsidie om duurzame initiatieven mogelijk te maken draagt hieraan bij.
- De provincie is er medeverantwoordelijk voor dat in alle regio's de balans tussen zon en wind in de duurzame energiemix optimaal is. Waar nodig en mogelijk willen we dat de provincie sturend optreedt om het aandeel wind in de RES'en te vergroten.
- D66 wil dat de provincie bijdraagt aan het aardgasvrij maken van de gebouwde omgeving. Ook hier staan inwoners centraal. De keuze voor een warmtenet, een buurtbatterij of het isoleren van huizen heeft immers veel impact op hun leven en leefomgeving. We zetten het programma Wijken van de Toekomst voort om gemeenten en bewoners te ondersteunen bij hun warmteplannen. Om de transitie naar duurzaam verwarmde huizen te versnellen, wil D66 dat de provincie vaart maakt met de oprichting van het Gelders Warmte Infrabedrijf en dat het aantal deelnemende gemeenten snel wordt uitgebreid.
- Wij zien toekomst in het gebruik van groene waterstof in de industrie en het vrachtvervoer. De keramische, de papier- en de maakindustrie moeten de komende jaren fors verduurzamen. D66 wil dat de provincie zich blijft inspannen voor een Gelderse aftakking van de geplande landelijke waterstofbackbone. Het bestaande aardgasnetwerk kan dienen voor het transport van groene waterstof.

- Via het programma Toekomstbestendig Bedrijventerreinen kan de provincie met ondernemerskoepels en branches werken aan de realisatie van de energie-ambities. Daarbij is het goed om in de komende periode in te zetten op energie-intensieve bedrijventerreinen en met elkaar in overleg te gaan over het onderliggende afwegings- en handelingskader voor netcongestie en verduurzaming. Het verdient de aandacht om Energie Expertise Centra in te richten waar gemeenten en bedrijfsleven samen structureel werken aan besparingsinitiatieven voor kansrijke CO₂-reductiemaatregelen.

Wonen

D66 wil dat er in 2030 tienduizenden nieuwe woningen staan in Gelderland. Deze nieuwe woningen moeten zoveel mogelijk komen binnen de bebouwde kom: wij kiezen dus inbreiding vóór uitbreiding. Wijken moeten toekomstgericht zijn met voldoende groen, goede fietsvoorzieningen, genoeg laadpalen, OV-voorzieningen en moeten vooral duurzame en klimaatneutrale woningen bevatten. De provincie moet vooral een ondersteunende rol bieden, gemeenten beslissen.

Een passende, comfortabele en duurzame woning voor iedereen

- D66 streeft naar compacte steden en dorpen met voldoende groen. Daarom willen we dat inbreiding voor uitbreiding gaat – bouwen binnen de bebouwde kom – en dat de provincie hierop stuurt. Gemeenten zijn daarbij eerst en vooral aan zet. Op projecten binnen de bebouwde kom kan de provincie gemeenten ondersteunen en een coördinerende rol op zich nemen.
- Voor D66 is het belangrijk dat nieuwbouw klimaatneutraal is. Wijken moeten daarnaast veel groen en groene daken bevatten, zodat hittestress wordt voorkomen. Water zichtbaar maken in de steden en dorpen, zoals gedaan is bij de Sint-Jansbeek in Arnhem, maakt de stad mooier en helpt ook tegen hittestress.
- D66 wil dat eigenaren van beschermde (stads)objecten en monumenten hun huis kunnen en mogen verduurzamen. De provincie stimuleert de gemeenten om dit mogelijk te maken, bijvoorbeeld door versoepeling van regelgeving voor het plaatsen van zonnepanelen, dubbel glas en warmtepompen.
- Ook pleit D66 ervoor dat vervoer en bereikbaarheid vanaf het begin een plek krijgen in de bouwplannen. Dat betekent aandacht voor OV-bereikbaarheid, voldoende (snel)fietspaden en (parkeer)ruimte voor deelauto's.
- Groene wijken zijn leefbare wijken! Daarom wil D66 een verplichte natuurinclusieve norm bij alle ruimtelijke ontwikkelingen vastleggen in de Omgevingsverordening. In elk dorp en in elke wijk moeten onze inwoners de mogelijkheid hebben om in een park, voedselbos of een andere groenvoorziening te ontspannen en te bewegen. Er komen zoveel mogelijk groene lopers van wijken naar het buitengebied en we stimuleren gemeenten om pleinen en publieke gebouwen te vergroenen.

Sociaal economische opgaven

Economie

Gelderland is op weg naar een economie die circulair en duurzaam is. Ondernemers en overheid werken daar samen intensief aan, met name in de stedelijke regio's. Versnelling is echter nodig. Daarom vindt D66 het belangrijk dat die samenwerking zich uitbreidt naar de hele provincie, zodat de Gelderse economie toekomstbestendig is en concurrerend blijft.

Alle Gelderse sectoren dragen bij aan een circulaire, hoogwaardige en concurrerende economie

- Economische groei is niet alleen nodig om onze welvaart te vergroten maar zeker ook om het welzijn van mens, dier en natuur te verbeteren. Dat betekent voor D66 een integrale benadering van het begrip welvaart; brede welvaart.
- Bij alle economische ontwikkelingen in Gelderland kijken we naar het verbeteren van de circulariteit. Dit is voor D66 een vast uitgangspunt. De omslag naar een circulaire economie vraagt om een daadkrachtige provincie en politieke moed. Daarom wil D66 dat circulariteit een voorwaarde wordt voor het verstrekken van subsidies. De provincie moet haar voortrekkersrol vergroten door afvalstromen te verkleinen, bedrijven beter voor te lichten over inkoop en stimuleringsregelingen uit te breiden.
- D66 wil dat de investeringen in een circulaire economie in de komende periode meer dan verdubbelen om de globale ontwikkelingen bij te houden en in de pas te blijven met vergelijkbare Europese regio's. Ook vraagt de transitie naar een circulaire economie om meer ruimte voor dialoog tussen omgevingsdiensten en bedrijven die gerecyclede grondstoffen willen inzetten. D66 wil dat Gelderland de eerste provincie wordt met een circulaire begroting, waarin de restwaarde van hetgeen wordt ingekocht in mindering wordt gebracht op de afschrijvingen.
- Bedrijventerreinen vergroenen we en benutten we optimaal. Toename van het aantal bedrijventerreinen is alleen aan de orde wanneer uitbreiding niet op bestaande terreinen kan. Bovendien moet uitbreiding dan een bijdrage leveren aan de vergroening en verduurzaming van de Gelderse economie. Veel bestaande bedrijventerreinen kunnen en moeten duurzamer. D66 wil dat de provincie bedrijven stimuleert om meer duurzame energie op te wekken en te besparen, meer circulair te werken en te vergroenen met klimaatvriendelijke maatregelen. Die inzet wordt een vast onderdeel van het programma Werklocaties.
- D66 wil dat de provincie helpt om de positie van de mkb-bedrijven in Gelderland te verbeteren door onder meer ondersteuning te bieden bij de digitalisering van hun bedrijfsprocessen.
- Gelderland is de belangrijkste toeristische provincie van Nederland. D66 wil dat zo houden en tegelijk de impact van toerisme zoveel mogelijk verspreiden over de provincie, zodat we kwetsbare natuur ontzien en meer regio's profiteren van de bijbehorende economische impuls.
- Toerisme is voor D66 een middel om de leefbaarheid van Gelderland te vergroten en voorzieningen op peil te houden. Partijen zoals de regionale bureaus voor toerisme en de Veluwe Alliantie hebben daarin een dragende en verbindende rol. D66 wil dat de provincie hen blijvend ondersteunt – ook financieel – zodat ecologie en economie erop vooruitgaan. Wat D66 betreft blijft de provincie volop inzetten op profilering van regio's zoals de Limes, Waterlinies of de Veluwe en op het vertellen van bijzondere Gelderse verhalen zoals de herdenking van het oorlogsverleden.
- De hoogwaardige sectoren food, health en energy zijn essentieel voor de Gelderse economie. D66 ziet een belangrijke rol voor regionale triple helix-samenwerkingsverbanden zoals Food Valley, Health Valley en de CleanTech Regio. In deze verbanden werken overheid, ondernemers en onderwijsinstellingen samen aan het versterken van de Gelderse economie. Het is aan de provincie om deze samenwerkingsverbanden met elkaar te verbinden.

Onderwijs – Arbeidsmarkt

De uitdagingen op de arbeidsmarkt zijn groot maar niet in elke sector zijn ze gelijk. In sommige sectoren raakten mensen hun baan als gevolg van covid kwijt, op andere plekken zijn de personeelstekorten juist historisch groot. Veel noodzakelijke transitieën staan onder druk door een kwantitatief en kwalitatief personeelstekort. Het tekort raakt ook de ambities uit de omgevingsvisie Gaaf Gelderland.

Onderwijs dat aansluit bij de banen van de toekomst

- De banen van de toekomst bestaan soms nog niet. Maar het is heel belangrijk dat mensen wel zijn opgeleid om die banen te vervullen. Neem alle ontwikkeling op energiegebied; we moeten zorgen dat de studenten van nu, het werk kunnen doen dat over een paar jaar nodig is in de energietransitie. Er blijft wat D66 betreft extra provinciale aandacht voor goedgeschoold technisch personeel.
- De Gelderse arbeidsmarkt kent toenemende tekorten in de zorg, techniek, ICT, bouw, onderwijs en transport & logistiek. D66 wil dat de Gelderse arbeidsmarktregio's elk talent in mensen zien en het mogelijk maken dat deze talenten door onderwijs, stages en leerbanen verder ontwikkeld en ingezet worden voor banen in de kratesectoren.
- Alleen samenwerking tussen onderwijsinstellingen, bedrijven en overheid zorgt voor een goede aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt. Die samenwerking is verbeterd maar is nog steeds een aandachtspunt. D66 wil daarom dat de praktijkleren toegankelijk is voor alle leerlingen en studenten; van vmbo tot wo. En dat er binnen het onderwijs ruimte is voor leerkrachten die ook werkzaam zijn in de beroepspraktijk. Beide punten vragen om een scherper focus in het onderwijs- en arbeidsmarktbeleid van de provincie.
- D66 wil dat iedereen een opleiding kan volgen, ook zij-instromers. D66 stimuleert daarom dat onderwijsinstellingen zich inzetten voor onderwijs aan zij-instromers, bijvoorbeeld door voldoende avondonderwijs aan te bieden.
- Een leven lang ontwikkelen is cruciaal voor de persoonlijke ontwikkeling van mensen en voor het invullen van toekomstige vacatures op de arbeidsmarkt. D66 wil dat het in Gelderland vanzelfsprekend is dat iedereen altijd een opleiding kan doen. De provincie werkt samen met de arbeidsmarktregio's aan opleidingsfondsen gericht op bij- en omscholing.
- Een groen schoolplein heeft veel voordelen. Het is een groen klaslokaal, waarin kinderen al vroeg leren over de natuur. In een groene omgeving is het fijn spelen. Op een groen schoolplein blijft het koeler in de zomer en kan het regenwater makkelijker wegvloeien. D66 wil daarom de subsidie voor groene schoolpleinen weer in het leven roepen en heeft als ambitie dat in 2030 elke Gelderse school een groen schoolplein heeft.
- Digitaal werken en leren heeft voor veel mensen het onderwijs toegankelijker gemaakt, maar niet iedereen vindt even makkelijk digitaal zijn weg. Om ook deze mensen te laten meedoen in de informatiesamenleving is de bibliotheek van enorme toegevoegde waarde. D66 wil dat de bibliotheken hun belangrijke rol blijven vervullen in het tegengaan van laaggeletterdheid, het ontwikkelen van digitale vaardigheden en als ontmoetingsplekken. En we willen dat de provincie dat mede mogelijk maakt.

Mobiliteit

D66 geeft de fiets en het openbaar vervoer prioriteit. Het OV en de fiets moeten een zo aantrekkelijk mogelijk alternatief voor de auto zijn. We maken daarom gebruik van hubs en breiden het huidige netwerk van snelfietspaden verder uit.

Via hubs veilig, snel en makkelijk naar je plek van bestemming

- D66 wil gebruikmaken van hubs; verzamelpunten waar bussen, treinen, fiets, auto en andere vormen van vervoer bij elkaar komen. Reizigers kunnen hier gemakkelijk overstappen op een andere vervoersvorm. D66 wil dat deze hubs ook op bedrijventerreinen komen zodat woon-werkverkeer met het OV een aantrekkelijk alternatief is voor de auto.
- D66 wil een uitbreiding van het huidige netwerk van snelfietspaden, denk aan de Betuweroute en het Rijnwaalpad. Snelfietspaden maken het aantrekkelijker om ook middellange afstanden te overbruggen op de fiets. Deze snelfietspaden worden ook onderdeel van het netwerk van en naar hubs. Zo wordt de overstap van fiets naar openbaar vervoer makkelijker. Tot slot wil D66 dat er wordt gekeken naar mogelijkheden om laadpalen langs snelfietspaden te plaatsen om elektrisch fietsen aantrekkelijker te maken voor forenzen én toeristen.
- Studenten en scholieren zijn afhankelijk van goede en veilige fietspaden om van en naar school te komen. Studenten gebruiken ook vaak de trein en/of de bus om naar hun bestemming te komen. D66 wil zorgen dat scholieren en studenten moeiteloos en veilig heen en weer kunnen reizen en pleit daarom voor prettig OV en goede fietsroutes.
- Voor de noodzakelijke transitie naar duurzame mobiliteit en de ambitieuze woningbouwplannen in onze provincie is voldoende en frequent openbaar vervoer van groot belang. D66 wil intensief samen optrekken met gemeenten om de aantrekkelijkheid van het OV te verbeteren, en mede daardoor het aantal reizigers en de houdbaarheid van het OV-aanbod te garanderen. D66 vindt dat de transitie naar minder auto- en meer OV-gebruik vraagt om structureel meer middelen vanuit de provincie.
- Het openbaar vervoer moet veilig en toegankelijk zijn voor iedereen. Daarom vinden wij het belangrijk dat maatwerkvervoer – zoals de haltetaxi – beschikbaar is op plekken waar geen bussen rijden. D66 ziet de veerdiensten over de Gelderse rivieren ook als een onmisbare schakel in het vervoernetwerk.
- Naast goede OV- en fietsverbindingen binnen de provincie zijn verbindingen met omliggende provincies en Duitsland belangrijk. D66 pleit ervoor om de trein- en busverbindingen tussen de Achterhoek en Duitsland verder te verbeteren. En D66 wil zorgen dat de snelfietspaden goed aansluiten op een Europees netwerk van fietspaden, zodat de fiets ook een grotere rol speelt in het vervoer over de grens.
- D66 pleit voor een lagere maximumsnelheid op provinciale wegen door een aanpassing van de weginrichting. Ook vindt D66 dat er op provinciale wegen beter moet worden gecontroleerd op snelheidsovertredingen. Alleen zo garanderen we veiliger en milieuvriendelijker rijgedrag. Tot slot streeft D66 naar groene zones waar alleen duurzame en elektrische auto's zijn toegestaan.
- D66 is tegen de opening van Lelystad Airport. De combinatie van laagvliegroutes, stikstof- en CO₂-uitstoot maakt dat dit vliegveld niet past bij een duurzame toekomst voor de Veluwe, Gelderland en de wereld.

Cultuur, Erfgoed en Sport

Cultuur biedt mensen de kans om zich uit te drukken en te ontwikkelen. D66 wil daarom dat cultuur voor iedereen toegankelijk is: iedereen moet mee kunnen doen. Juist deze sector heeft het zwaar te verduren gehad de afgelopen jaren. D66 staat voor een sterke culturele infrastructuur. Daarom zetten wij ons in voor het ondersteunen van makers, (top)instellingen en het in stand houden van een fijnmazig cultuurnetwerk.

Cultuur biedt mensen de kans om zich individueel en maatschappelijk te ontwikkelen

- D66 wil cultuur in heel Gelderland blijven stimuleren. Door cofinanciering samen met gemeenten willen we het mogelijk maken dat culturele instellingen zich kunnen blijven ontwikkelen. We zijn terughouden met ingewikkelde regelingen vol procedures en eisen. Deze regelingen zorgen voor een onaanvaardbare hoge administratieve last voor culturele instellingen, die zich daardoor minder kunnen bezighouden zaken als talentontwikkeling, voorstellingen maken en exposities organiseren. D66 vindt het belangrijk dat culturele instellingen perspectief hebben en dat aanpassingen van regelingen op tijd bekend worden gemaakt.
- Cultuur moet toegankelijk zijn en blijven voor iedereen in onze samenleving. D66 wil dat in Gelderland voor zowel hobbyisten als (top)instellingen volop ruimte is. Beide zijn nodig om te zorgen voor toegankelijkheid en talentontwikkeling.
- D66 vindt het belangrijk om iedere Gelderlander al jong kennis te laten maken met verschillende vormen van cultuur. Cultuureducatie verdient daarom ook de steun van de provincie.
- Het behouden van (immaterieel) cultureel erfgoed voor de toekomst blijft een belangrijke taak voor de provincie.
- D66 wil een gezonde leefstijl ondersteunen door mensen uit te nodigen om te bewegen. Bewegen bevordert de fysieke en mentale gezondheid. D66 zet zich in voor breedtesport voor jong en oud. De nadruk van het sportbeleid moet vooral liggen op het zoveel mogelijk laten bewegen van zoveel mogelijk mensen. Daarvoor zoekt de provincie samenwerking met de bekende provinciale instellingen en organisaties.

Bestuurlijke en financiële opgaven

Algemeen bestuur

De politiek en het bestuur staan onder druk in Nederland. Zo is het vertrouwen in de politiek afgenomen, wordt onze rechtstaat door populistische partijen ter discussie gesteld en lijkt het bestuur steeds minder in staat om grote problemen op te lossen. Daar komt bij dat de betrokkenheid bij de provinciale politiek altijd al lager is dan bij andere bestuurslagen. D66 blijft werken aan een sterk bestuur en daadkrachtige politiek waarin het vertrouwen groot is.

Een toegankelijke provincie is een provincie waar iedereen kan meedoen

- D66 wil het experiment met een burgerforum snel verder uitbreiden. Daarnaast kunnen burgerraden worden opgezet waarin mensen via loting worden gekozen. Hierdoor zorgen we dat we meer en andere mensen betrekken bij provinciale politiek. Burgerraden zijn een succesvol instrument voor representatieve adviezen over gevoelige politieke kwesties en een stimulans voor democratische betrokkenheid.
- Het is belangrijk om ook jeugd meer kennis te geven over de provincie. Daarom wil D66 dat alle kinderen van de basisschool minimaal één keer een bezoek kunnen brengen aan het provinciehuis. We zetten het jaarlijkse provinciale jeugddebat voort en willen dat er een provinciaal jeugdparlement komt. Hierdoor betrekken we jongeren beter bij de provinciale politiek.
- De provincie houdt toezicht op de financiële situatie van gemeenten. Gemeenten staan onder druk omdat ze onvoldoende uitgerust zijn om hun taken te vervullen. De provincie Gelderland heeft met het programma Sterk bestuur geprobeerd daar verandering in te brengen. Dat heeft niet altijd gelukkig uitpakkt. Een meer ondersteunende en begeleidende rol past wat D66 betreft beter dan een repressieve rol. D66 wil daarom dat de provincie naast gemeenten gaat staan in plaats van daarboven.
- D66 wil de huidige werkwijze van regionale opgaven voortzetten. De provincie blijft zich inzetten voor (de uitvoering van) breed gedragen regionale opgaven. D66 wil dat er voldoende aandacht is voor de democratische legitimiteit van samenwerkingsverbanden: als er overheidsgeld verdeeld wordt, wil D66 dat gekozen volksvertegenwoordigers daar zeggenschap en controle over hebben.
- D66 staat voor een inclusieve en diverse samenleving. Waar iedereen zichzelf kan en mag zijn en waar het wegzetten van mensen op basis van geloof, geaardheid, afkomst of anderszins geen plaats heeft. Dit moet niet alleen doorklinken in alles wat de provincie doet maar ook in debatten in de Statenzaal.

Financiën

D66 wil dat Gelderland haar geld actief en gericht inzet. In de afgelopen vijftien jaar heeft de provincie weinig scherpe keuzes hoeven maken vanwege het grote zogenoemde stamkapitaal, verkregen door de verkoop van NUON, en de jaarlijkse renteopbrengsten uit dat kapitaal. De lage rente en de hoge inflatie vragen dat we anders naar onze financiën kijken.

We investeren ons stamkapitaal versneld!

- Geld dat op de bank staat wordt steeds minder waard, terwijl we met de juiste, groene investeringen veel maatschappelijke baten kunnen realiseren. Daarom kiest D66 ervoor om het zogenoemde stamkapitaal versneld te investeren in Gelderland.
- Een groot deel van het vermogen van Gelderland is ontstaan door de verkoop van NUON. Dat is dus 'fossiel' geld. We hebben nu last van de maatschappelijke keerzijde van die 'winsten'. De energietransitie, het tegengaan van klimaatverandering en het omgaan met de gevolgen ervan, brengen veel kosten met zich mee. De verschillende regio's in onze provincie kennen verschillende uitdagingen van verschillende grootte. D66 wil dat geld wordt verdeeld op basis van concrete plannen en urgentie. Het 'fossiele' geld komt wat D66 betreft voor een groot deel ten goede aan de versnelling van de energie- en klimaattransitie in Gelderland.
- D66 gelooft niet in 'wie het eerst komt, die het eerst maalt'. Wij willen daarom duidelijke programma's, met heldere, eenvoudige en transparante regels voor cofinanciering. We vinden dat de provincie veel en omslachtige voorwaarden stelt bij subsidieprogramma's. Dit speelt zowel bij het indienen van plannen, als bij de verantwoording. Hierdoor blijft te veel geld onbenut.
- D66 wil aandacht blijven houden voor het optimaliseren van de toegankelijkheid van subsidies voor professionele en niet-professionele organisaties. Dat moet gebeuren door realistisch te zijn in wat er vooraf en achteraf wordt gevraagd. Controle is logisch, maar die controle mag geen onnodige drempel vormen.

